

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра освітології та психолого-педагогічних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи

Наталія ВІННІКОВА

«*Вівесня*» 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**НАУКОВИЙ СЕМІНАР ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА
ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ**

для аспірантів

спеціальності:

011 Освітні, педагогічні науки

освітнього рівня:

третього (освітньо-наукового)

освітньої програми:

Освітні, педагогічні науки

Київ – 2023

Розробники:

Локишина Олена Ігорівна, доктор педагогічних наук, професор, професор освітології та психолого-педагогічних наук

Викладачі:

Локишина Олена Ігорівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту

Мельниченко Ольга Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор,

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Протокол № 1 від 01.09.2022 року

Завідувач кафедри *Хоружа* Людмила ХОРУЖА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки»

Гарант освітньо-наукової програми *Хоружа* Людмила ХОРУЖА

Робочу програму перевірено

01 . 09 .2022 р.

Завідувач аспірантури, докторантури *Тригуб* Ілона ТРИГУБ

Пролонговано:

на 2023/2024 н.р. *Локишина О.І.* «07» 09 2023 р., протокол № 2

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання					
	Денна			заочна		
Вид дисципліни	обов'язкова					
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська					
Загальний обсяг кредитів/годин	12/360					
Рік навчання	II, III			II, III		
Семестр	4	5	6	4	5	6
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1	1	1	1	1
Обсяг кредитів	6	4	2	6	4	2
Обсяг годин, в тому числі:	180	120	60	180	120	60
Аудиторні	84	56	28	24	16	8
Самостійна робота	96	64	32	156	104	52
Форма семестрового контролю	Залік					

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є розширення науково-тематичного змісту спеціальності щодо реалізації майбутніми вченими основних етапів дисертаційних досліджень з історії української та зарубіжної освіти.

Завдання:

- розвивати критичне мислення науковців, їхню мотивацію до генерування нових ідей щодо вирішення дослідницьких та практичних завдань;
- формувати у аспірантів готовність працювати у наукових дослідницьких групах;
- ознайомити здобувачів з логікою науково-педагогічного дослідження;
- сприяти вивченню, аналіз та узагальненню досвіду наукової діяльності з вивчення історії освіти у світовому та вітчизняному науковому дискурсі;
- ознайомити здобувачів з основними вимогами до оформлення дисертації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-наукової програми спеціальності формуються загальні та фахові компетентності:

Програмні компетентності	Код	Значення компетентності
Загальні компетентності	ЗК 1	Здатність до розуміння широкого кола філософських питань, системних зв'язків між освітніми явищами і процесами; критичне мислення; використання набутого особистісно-професійного досвіду для вирішення наукових та фахових завдань; аналіз міждисциплінарних явищ та процесів; реалізація власного аксіологічного та наукового потенціалу.
	ЗК 2	Уміння орієнтуватися в сучасній методології освіти; здатність до застосування методів наукового пізнання; методологічно і технологічно грамотно здійснювати наукове дослідження, інтерпретувати його результати.
Фахові компетентності	ФК 1	Здатність оперувати науковою термінологією педагогічної науки та вибудовувати ієрархію наукових понять за рівнями їх узагальнення; розуміти системність, взаємозв'язок та цілісність різних педагогічних явищ і процесів, багатогранність практичної спрямованості педагогіки; орієнтуватися у сучасній нормативно-правовій базі розвитку освіти, тенденціях освітньої політики в Україні; розглядати педагогічні явища, розвиток освіти та науки у їх історичній ретроспективі; застосовувати компаративний аналіз щодо вивчення педагогічних проблем у зарубіжному та вітчизняному контекстах; узагальнювати інноваційний педагогічний досвід у власному науковому дослідженні.
	ФК 2	Здатність готувати, планувати, організовувати власну науково-педагогічну діяльність; розуміти гносеологічні основи освітньої діяльності; адекватно застосовувати наукові методи для виконання завдань власного дослідження; використовувати існуючі, модифікувати та створювати педагогічні методи, технології для виконання завдань дослідження, перевіряти їх ефективність; упроваджувати інформаційно-комунікаційні технології для реалізації наукового задуму дослідження.

	ФК 5	Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, ефективної комунікації, презентації наукових доробків та ідей, володіння науковим стилем викладу матеріалу дослідження; до участі у різних видах наукового спілкування; встановлення продуктивних зв'язків з людьми щодо обміну досвідом (емоційним, соціальним, практичним тощо)
	ФК 6	Здатність до різних видів історико-педагогічного аналізу (історико-логічний, компаративний, ретроспективний); опрацювати джерельну базу дослідження; адаптувати та застосовувати ідеї видатних педагогів у сучасну педагогічну практику; використовувати цивілізаційний підхід до осмислення історико-педагогічних явищ і процесів.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Науковий семінар із загальної педагогіки та історії педагогіки» аспірант виявляє здатність:

- будувати дослідження на міждисциплінарній основі, визначати відповідні методологічні стратегії;
- аналізувати типові помилки та ускладнення, які виникають у процесі виконання дослідження;
- інтерпретувати результати педагогічного дослідження, оцінювати можливості їхнього застосування для досягнення поставлених наукових завдань.

Код	Значення програмного результату навчання
ПРН 1	Здатність до критичного мислення, розуміння широкого кола філософсько-світоглядних питань, використання набутого особистісно-професійного досвіду для вирішення наукових та фахових завдань; аналізу міждисциплінарних явищ та процесів; реалізації власного аксіологічного та наукового потенціалу.
ПРН 2	Здатність до застосування методів наукового пізнання, проведення науково-дослідної діяльності, розробки та впровадження дослідницьких проєктів, здійснення наукового дослідження та інтерпретація його результатів, ефективного висвітлення, поширення знань щодо наукових досліджень.
ПРН 7	Здатність знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел; здійснювати комунікаційну взаємодію за допомогою соціальних мереж; використовувати прийоми створення, збереження, накопичення та інтерпретації даних з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій. Здатність працювати з науковою інформацією зі спеціальних літературних джерел та мережі Інтернет.
ПРН 8	Здатність представляти в усній і письмовій формах перед фаховою і нефаховою аудиторією результати власної дослідницької діяльності
ПРН 9	Здатність виявляти та формувати нові ідеї та актуальні наукові проблеми, здійснювати проектування наукової роботи, визначати проблематику, гіпотезу, мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, складати робочий план теоретичного й експериментального дослідження у галузі освітніх, педагогічних наук.
ПРН 10	Здатність вибудовувати алгоритм наукового дослідження у галузі освітніх, педагогічних наук, використовувати методологічні принципи наукового дослідження, організувати та проводити педагогічне спостереження і педагогічний експеримент, використовувати теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження, визначати порядок проведення дослідження і його етапи.
ПРН 13	Здатність здійснювати різні види історико-педагогічного аналізу, адаптувати та застосовувати ідеї видатних педагогів у сучасній педагогічній практиці.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

№ п/п	Тематика семінарів	Разом	Аудиторних	Самостійна Робота
Змістовий модуль I (семестр 4)				
		7	2	5
1.	Вступ. Логіка науково-педагогічних досліджень загальної педагогіки та історії педагогіки	7	2	5
2.	Нормативні засади розвитку освіти як методологічна основа досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	7	2	5
3.	Сучасні дослідницькі методологічні стратегії та їхня характеристика	7	2	5
4.	Методологічний практикум: «Як правильно визначити методологічні підходи реалізації наукового задуму дисертації?»	7	2	5
5.	Характеристика категоріального апарату дослідження: базові та похідні поняття	14	4	10
6.	Використання загальнонаукових методів дослідження для реалізації завдань дослідження. Коментарі, узагальнення, висновки.	14	4	10
7.	Особливості побудови компаративних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	14	4	10
8.	Аналіз та узагальнення досвіду наукової діяльності з історії освіти у світовому та вітчизняному науковому дискурсі	14	4	10
9.	Культура наукового педагогічного дослідження в контексті академічної доброчесності	14	4	10
10.	Методика оформлення бібліографічних посилань та списку використаних джерел	14	4	10
11.	Аналіз типових помилок і ускладнень аспірантів при виконанні дисертаційних досліджень	14	4	10
12.	Знайомство з процедурою захисту кандидатської дисертації. (Участь у засіданні спеціалізованої Вченої ради).	14	4	10
13.	Науковий практикум: «В чому полягає наукова новизна і практична значущість дослідження?»	14	4	10
14.	Наукові дебати: «Ефективність наукового дослідження: чинники, критерії, результати»	14	4	10
Модульний контроль		12		
Разом за семестр		180	48	120
Змістовий модуль II (семестр 5)				
		10	2	8
1.	Сучасні методологія і методи історико-педагогічних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	10	2	8
2.	Історіографічний аналіз як метод наукового дослідження	10	2	8
3.	Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема. Класифікація й використання різних типів джерел.	10	2	8
4.	Особливості використання джерелознавчого підходу як методу пізнання педагогічного минулого. Джерелознавча компетентність	10	2	8
5.	Науковий практикум: «Як правильно описати історіографію та джерела дослідження?»	12	4	8
6.	Джерела і першоджерела. Методика роботи. Джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез	12	4	8
7.	Критерії періодизації стану вивчення досліджуваної проблеми	12	4	8
8.	Періодизація як метод моделювання історико-педагогічного дослідження та його особливості	12	4	8
9.	Науковий практикум: «Критерії періодизації досліджуваного феномену, явища, процесу в історії освіти»	12	4	8
10.	Наукові дебати: «Варіативність дослідницьких стратегій молодого науковця (міні-презентації)»	12	4	8
Модульний контроль		8		
Разом за семестр		120	32	80
Змістовий модуль III (семестр 6)				
		8	2	6
1.	Підходи до написання наукової новизни та практичного значення одержаних результатів	8	2	6
2.	Методика добору і підготовка додатків досліджень з історії української і зарубіжної освіти	9	2	7
3.	Методика підготовки глосарію як додатку компаративних досліджень	9	2	7
4.	Оформлення результатів науково-дослідної роботи, культура подання результатів у таблицях, використання діаграм, графіків тощо	9	2	7
5.	Інтерпретація результатів педагогічного дослідження, можливості їхнього застосування для науки і практики, подальших досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	11	4	7
6.	Науковий практикум: «Презентація результатів педагогічного дослідження: логіка, структура, інструменти візуалізації»	11	4	7
Модульний контроль		4		
Разом за семестр		60	16	40
Усього		360	120	240

Тематичний план для заочної форми навчання

№ п/п	Тематика семінарів	Разом	Аудиторних	Самостійна Робота
Змістовий модуль I (семестр 4)				
1.	Вступ. Логіка науково-педагогічних досліджень загальної педагогіки та історії педагогіки	11	1	10
2.	Нормативні засади розвитку освіти як методологічна основа досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	12	1	11
3.	Сучасні дослідницькі методологічні стратегії та їхня характеристика	12	1	11
4.	Методологічний практикум: «Як правильно визначити методологічні підходи реалізації наукового задуму дисертації?»	14	2	12
5.	Характеристика категоріального апарату дослідження: базові та похідні поняття	12	1	11
6.	Використання загальнонаукових методів дослідження для реалізації завдань дослідження. Коментарі, узагальнення, висновки.	13	2	11
7.	Особливості побудови компаративних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	13	2	11
8.	Аналіз та узагальнення досвіду наукової діяльності з історії освіти у світовому та вітчизняному науковому дискурсі	13	2	11
9.	Культура наукового педагогічного дослідження в контексті академічної доброчесності	13	2	11
10.	Методика оформлення бібліографічних посилань та списку використаних джерел	13	2	11
11.	Аналіз типових помилок і ускладнень аспірантів при виконанні дисертаційних досліджень	13	2	11
12.	Знайомство з процедурою захисту кандидатської дисертації. (Участь у засіданні спеціалізованої Вченої ради).	13	2	11
13.	Науковий практикум: «В чому полягає наукова новизна і практична значущість дослідження?»	14	2	12
14.	Наукові дебати: «Ефективність наукового дослідження: чинники, критерії, результати»	14	2	12
<i>Разом за семестр</i>		180	24	156
Змістовий модуль II (семестр 5)				
1.	Сучасні методологія і методи історико-педагогічних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	11	1	10
2.	Історіографічний аналіз як метод наукового дослідження	12	1	11
3.	Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема. Класифікація й використання різних типів джерел.	11	1	10
4.	Особливості використання джерелознавчого підходу як методу пізнання педагогічного минулого. Джерелознавча компетентність	12	2	10
5.	Науковий практикум: «Як правильно описати історіографію та джерела дослідження?»	12	2	10
6.	Джерела і першоджерела. Методика роботи. Джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез	11	1	10
7.	Критерії періодизації стану вивчення досліджуваної проблеми	13	2	11
8.	Періодизація як метод моделювання історико-педагогічного дослідження та його особливості	12	2	10
9.	Науковий практикум: «Критерії періодизації досліджуваного феномену, явища, процесу в історії освіти»	13	2	11
10.	Наукові дебати: «Варіативність дослідницьких стратегій молодого науковця (міні-презентації)»	13	2	11
<i>Разом за семестр</i>		120	16	104
Змістовий модуль III (семестр 6)				
1.	Підходи до написання наукової новизни та практичного значення одержаних результатів	12	3	9
2.	Методика добору і підготовка додатків досліджень з історії української і зарубіжної освіти	12	3	9
3.	Методика підготовки глосарію як додатку компаративних досліджень	9		9
4.	Оформлення результатів науково-дослідної роботи, культура подання результатів у таблицях, використання діаграм, графіків тощо	11	2	9
5.	Інтерпретація результатів педагогічного дослідження, можливості їхнього застосування для науки і практики, подальших досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки	9		9
6.	Науковий практикум: «Презентація результатів педагогічного дослідження: логіка, структура, інструменти візуалізації»	7		7
<i>Разом за семестр</i>		60	8	52
<i>Усього</i>		360	48	312

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I

Тема 1. Вступ. Логіка науково-педагогічних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки

Вступ. Загальна характеристика та особливості науково-педагогічних досліджень. Логіка та етапи науково-дослідної роботи. Особливості наукових досліджень у сфері історико-педагогічного знання.

Основні поняття теми: історія педагогіки, історико-педагогічний процес, науково-педагогічне дослідження, етапи науково-дослідної роботи, дослідження у сфері історико-педагогічного знання.

Тема 2. Нормативні засади розвитку освіти як методологічна основа досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки

Трансформації у галузі крізь призму освітніх реформ. Методологічна основа досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки

Основні поняття теми: освітні реформи, методологія, трансформації, загальна педагогіка, історія педагогіки.

Тема 3. Сучасні дослідницькі методологічні стратегії та їхня характеристика

Сучасні дослідницькі методології й стратегії та їхня характеристика. Тенденції розвитку історії педагогіки в незалежній Україні, методологічні підходи у дослідженні історико-педагогічних реалій.

Основні поняття теми: методологічна стратегія, методологічні підходи, історико-педагогічні реалії.

Тема 4. Методологічний практикум «Як правильно визначити методологічні підходи до реалізації наукового задуму дисертації?»

Положення, які дають змогу виявити й визначити методологічні підходи до реалізації наукового задуму дисертації з загальної педагогіки та історії педагогіки. Аргументи, використовувані при обґрунтуванні методологічних підходів реалізації наукового задуму дослідження.

Основні поняття теми: наукове дослідження, наукова робота, науковий задум, методологічний підхід, методологічний апарат.

Тема 5. Характеристика категоріального апарату дослідження: базові та похідні поняття

Характеристика категоріального апарату дослідження. Аналіз базових понять дослідження. Аналіз похідних понять дослідження. Визначення сутності й змісту поняття дослідження.

Основні поняття теми: категоріальний апарат дослідження, базові поняття, похідні поняття.

Тема 6. Використання загальнонаукових методів дослідження для реалізації завдань дослідження. Коментарі, узагальнення, висновки

Загальнонаукові методи дослідження у реалізації завдань дослідження (загальнотеоретичні, соціологічні, соціально-психологічні, математичні). Коментарі, узагальнення, висновки.

Основні поняття теми: загальнонаукові методи дослідження, загальнотеоретичні методи, соціологічні методи, математичні методи, висновки.

Тема 7. Особливості побудови компаративних досліджень з загальної педагогіки та історії педагогіки

Компаративна складова дисертаційних досліджень у галузі «Освіта/Педагогіка». Моделі проведення порівняльного дослідження. Особливості побудови компаративних досліджень з загальної педагогіки та історії педагогіки.

Основні поняття теми: компаративна складова дослідження, порівняння, модель.

Тема 8. Аналіз та узагальнення досвіду наукової діяльності з історії освіти у світовому та вітчизняному науковому дискурсі

Аналіз та узагальнення досвіду наукової діяльності у галузі Освіта/Педагогіка в світовому та вітчизняному науковому дискурсі. Метод вивчення літературних джерел, особливості його використання. Джерельна база історії педагогіки: проблеми класифікації і систематизації.

Основні поняття теми: досвід, аналіз, узагальнення, метод вивчення літературних джерел.

Тема 9. Культура наукового педагогічного дослідження в контексті академічної доброчесності

Культура наукового дослідження. Характеристики академічної доброчесності та академічна відповідальність, її види. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності.

Основні поняття теми: культура наукового дослідження, академічна доброчесність, академічна відповідальність.

Тема 10. Методика оформлення бібліографічних посилань та списку використаних джерел

Методика оформлення бібліографічних посилань та списку використаних джерел. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела. Вимоги щодо оформлення списку використаних джерел.

Основні поняття теми: бібліографічні посилання, список використаних джерел, цитування, вимоги.

Тема 11. Аналіз типових помилок і ускладнень аспірантів при виконанні дисертаційних досліджень

Типові помилки аспірантів у процесі виконання дисертаційного дослідження. Визначення мети, завдань дослідження. Огляд літератури за темою і вибір напрямів дослідження. Визначення загальної методики й основних методів дослідження. Обґрунтування критеріїв, показників, рівнів сформованості явища. Аналіз і узагальнення результатів дослідження.

Основні поняття теми: дисертаційне дослідження, напрям дослідження, критерій, показник, аналіз, узагальнення.

Тема 12. Знайомство з процедурою захисту кандидатської дисертації (участь у засіданні спеціалізованої Вченої ради)

Процедура захисту кандидатської дисертації. Характеристика основних етапів захисту кандидатської дисертації. Участь аспірантів у засіданні спеціалізованої Вченої ради.

Основні поняття теми: процедура, захист кандидатської дисертації, спеціалізована Вчена рада, етапи захисту.

Тема 13. Науковий практикум: «В чому полягає наукова новизна і практична значущість дослідження?»

Положення, які дають змогу виявити й визначити наукову новизну. Елементи новизни, які можуть бути представлені в дисертаційній роботі. Практична значущість дослідження.

Відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації, як їх використати. Аргументи, використовувані при обґрунтуванні корисності дисертаційного дослідження.

Основні поняття теми: наукова новизна, практична значущість, рекомендації, аргументи.

Тема 14. Наукові дебати: «Ефективність наукового дослідження: чинники, критерії, результати»

Складова ефективності наукового дослідження. Критерії ефективності наукового дослідження. Результати дослідження.

Основні поняття теми: наукове дослідження, ефективність, критерії ефективності, результати дослідження.

Змістовий модуль II.

Тема 1. Сучасні методологія і методи історико-педагогічних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки

Специфіка історико-педагогічного дослідження (часовий чинник, територіальна належність, домінування теоретичного блоку дослідницьких методів). Науковий апарат історико-педагогічного дослідження. Структура історико-педагогічного дослідження.

Основні поняття теми: науковий апарат, об'єкт, предмет, мета, завдання, структура.

Тема 2. Історіографічний аналіз як метод наукового дослідження

Педагогічна історіографія як складова історико-педагогічного дослідження. Класифікація джерел історії педагогіки. Джерельна база історії педагогіки: проблеми класифікації і систематизації.

Основні поняття теми: джерелознавство, джерельна база, класифікація, систематизація

Тема 3. Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема. Класифікація й використання різних типів джерел.

Класифікація джерел історії педагогіки. Джерельна база історії педагогіки: проблеми класифікації і систематизації.

Основні поняття теми: джерелознавство, джерельна база, класифікація, систематизація

Тема 4. Особливості використання джерелознавчого підходу як методу пізнання педагогічного минулого. Джерелознавча компетентність

Джерелознавчий підхід як метод пізнання педагогічного минулого. Джерелознавча компетентність, її складові, умови формування.

Основні поняття теми: джерелознавство, джерелознавчий підхід, джерелознавча компетентність.

Тема 5. Науковий практикум: «Як правильно описати історіографію та джерела дослідження?»

Визначення джерелознавчих підходів. Вимоги до опису історико-педагогічних джерел дослідження. Науковий практикум.

Основні поняття теми: історіографія, історико-педагогічне джерело, науковий практикум.

Тема 6. Джерела і першоджерела. Методика роботи. Джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез

Методика джерелознавства. Методи джерелознавчого дослідження. Наукова організація і культура опрацювання та використання джерел.

Основні поняття теми: джерела і першоджерела; джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез.

Тема 7. Критерії періодизації стану вивчення досліджуваної проблеми

Основні підходи до обґрунтування хронологічних меж та періодизації історико-педагогічних явищ. Основні недоліки в обґрунтуванні хронологічних меж дослідження. Системне дослідження підстав, як основа для періодизації. Засоби обґрунтування структури критеріїв періодизації. Зв'язки періодизації з іншими складовими наукової роботи.

Основні поняття теми: періодизація, хронологічні межі, критерії періодизації.

Тема 8. Періодизація як метод моделювання історико-педагогічного дослідження та його особливості

Метод моделювання. Види моделей. Процедура періодизації. Підходи до обґрунтування та назв виокремлених періодів.

Основні поняття теми: моделювання, види моделей, періодизація.

Тема 9. Науковий практикум: «Критерії періодизації досліджуваного феномену, явища, процесу в історії освіти»

Науковий практикум з розроблення процедури періодизації

Основні поняття теми: періодизація, хронологічні межі, критерії періодизації.

Тема 10. Наукові дебати: «Варіативність дослідницьких стратегій молодого науковця (міні-презентації)»

Наукові дебати: « Варіативність дослідницьких стратегій молодого науковця (міні-презентації)».

Основні поняття теми: дослідницькі стратегії, тема дослідження, варіативність.

Змістовий модуль III.

Тема 1. Підходи до написання наукової новизни та практичного значення одержаних результатів

Формувальний експеримент педагогічного дослідження. Характеристики формульованого експерименту. Впровадження у педагогічний процес розроблених моделей, технологій, методик формування досліджуваного явища.

Основні поняття теми: формульовальний експеримент, впровадження результатів дослідження, модель, технологія, методика.

Тема 2. Методика добору і підготовка додатків досліджень з історії української і зарубіжної освіти

Аналіз результатів експерименту. Контрольний етап експериментального дослідження. Перевірка достовірності даних після завершення експерименту. Статистичні методи дослідження.

Основні поняття теми: контрольний етап експерименту, достовірність, статистичні методи дослідження.

Тема 3. Методика підготовки глосарію як додатку компаративних досліджень

Особливості підготовки та оформлення глосарію у компаративному дослідженні.

Основні поняття теми: глосарій, компаративна складова дисертації, джерельна база.

Тема 4. Оформлення результатів науково-дослідної роботи, культура подання результатів у таблицях, використанні діаграм, графіків тощо

Оформлення результатів дослідження. Вимоги до оформлення дисертаційного дослідження. Культура подання результатів у таблицях, використанні діаграм, графіків тощо.

Основні поняття теми: результати дослідження, вимоги до оформлення, культура подання результатів.

Тема 5. Інтерпретація результатів педагогічного дослідження, можливості їхнього застосування для науки і практики, подальших досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки

Основні підходи до інтерпретації результатів педагогічного дослідження, опису можливостей їхнього застосування для науки і практики, а також подальших досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки у дисертаційній роботі.

Основні поняття теми: результат педагогічного дослідження, інтерпретація отриманих результатів.

Тема 6. Науковий практикум: «Презентація результатів педагогічного дослідження: логіка, структура, інструменти візуалізації»

Вимоги до презентації результатів педагогічного дослідження. Сучасні інструменти візуалізації отриманих даних. Культура візуального представлення даних дослідження.

Основні поняття теми: результат педагогічного дослідження, візуалізація, інструменти візуалізації.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів (денна форма)

№ з/п	Вид діяльності аспіранта	Макс. к-ть балів за одиницю	ЗМ I		ЗМ II		ЗМ III	
			К-ть одиниць	Макс. к-ть балів	К-ть одиниць	Макс. к-ть балів	К-ть одиниць	Макс. к-ть балів
1	Відвідування семінарських занять	1	24	24	16	16	8	8
2	Робота на семінарських заняттях	10	24	240	16	160	8	80
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	28	140	20	100	12	60
4	Модульний контроль	25	6	150	4	100	2	50
Максимальна кількість балів за модуль			-	554	-	376	-	198
Максимальний бал			1228					
Коефіцієнт			1228 : 100 = 12,28					
Загальна кількість балів – 100								

Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів (заочна форма)

№ з/п	Вид діяльності аспіранта	Макс. к-ть балів за одиницю	ЗМ I		ЗМ II		ЗМ III	
			К-ть одиниць	Макс. к-ть балів	К-ть одиниць	Макс. к-ть балів	К-ть одиниць	Макс. к-ть балів
1	Відвідування семінарських занять	1	12	12	8	8	4	4
2	Робота на семінарських заняттях	10	12	120	8	80	4	40
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	42	210	30	150	18	90
Максимальна кількість балів за модуль			-	342	-	238	-	134
Максимальний бал			714					
Коефіцієнт			714 : 100 = 7,14					
Загальна кількість балів – 100								

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Змістовий модуль I

Тема 1. Вступ. Логіка науково-педагогічних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Визначити об'єкт, предмет, мету, завдання власного дослідження.

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 2. Нормативні засади розвитку освіти як методологічна основа досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Розробити концептуальну основу власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 3. Сучасні дослідницькі методологічні стратегії та їхня характеристика*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Здійснити аналіз базових понять з проблеми власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 4. Методологічний практикум: «Як правильно визначити методологічні підходи реалізації наукового задуму дисертації?»*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Розробити модель власного дослідження
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 5. Характеристика категоріального апарату дослідження: базові та похідні поняття*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Довести взаємозв'язок і взаємозумовленість концептуальних положень власного дослідження та моделі дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 6. Використання загальнонаукових методів дослідження для реалізації завдань дослідження. Коментарі, узагальнення, висновки*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Обґрунтувати критерії, показники, рівні сформованості досліджуваного явища.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 7. Особливості побудови компаративних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Здійснити компаративний аналіз досліджуваного явища в Україні та в одній із країн ЄС.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 8. Аналіз та узагальнення досвіду наукової діяльності з історії освіти у світовому та вітчизняному науковому дискурсі*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Визначити наукову новизну власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 9. Культура наукового педагогічного дослідження в контексті академічної доброчесності*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.

3. Визначити практичну значущість власного дослідження.
* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 10. Методика оформлення бібліографічних посилань та списку використаних джерел*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Підготувати варіанти списків літератури, можливих для використання у дослідженні відповідно вимог щодо оформлення списку використаних джерел.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 11. Аналіз типових помилок і ускладнень аспірантів при виконанні дисертаційних робіт *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Скласти тлумачний словник основних термінів та понять власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 12. Знайомство з процедурою захисту кандидатської дисертації. (Участь у засіданні спеціалізованої Вченої ради)*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Ознайомитися із вимогами щодо процедури захисту кандидатської дисертації.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 13. Науковий практикум: «В чому полягає наукова новизна і практична значущість дослідження?»*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Підготуватись до наукового практикуму «В чому полягає наукова новизна і практична значущість дослідження?». Визначити наукову новизну та практичну значущість власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 14. Наукові дебати: «Ефективність наукового дослідження: чинники, критерії, результати»*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Підготуватись до наукових дебатів щодо чинників, критеріїв, результатів власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Змістовий модуль II

Тема 1. Сучасні методологія і методи історико-педагогічних досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Скласти порівняльну характеристику різних методів історико-педагогічного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 2. Історіографічний аналіз як метод наукового дослідження *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.

2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Визначити логіку історіографічного аналізу власного дослідження (схематично).
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 3. Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема. Класифікація й використання різних типів джерел.*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Скласти порівняльну характеристику різних типів джерел.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 4. Особливості використання джерелознавчого підходу як методу пізнання педагогічного минулого. Джерелознавча компетентність *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Обґрунтувати обрані джерелознавчі підходи до власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 5. Науковий практикум: «Як правильно описати історіографію та джерела дослідження?»*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Вибрати наукову статтю з досліджуваної тематики та здійснити її аналіз з погляду логіки послідовності викладу матеріалу.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 6. Джерела і першоджерела. Методика роботи. Джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Розробити методику роботи з джерельною базою власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 7. Критерії періодизації стану вивчення досліджуваної проблеми *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Обґрунтувати критерії періодизації стану вивчення досліджуваної проблеми.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 8. Періодизація як метод моделювання історико-педагогічного дослідження та його особливості *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Розробити проект теоретичної моделі власного дослідження.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 9. Науковий практикум: «Критерії періодизації досліджуваного феномену, явища, процесу в історії освіти»*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
  2. Скласти словник основних понять теми.
  3. Обґрунтувати критерії періодизації досліджуваного феномену, явища, процесу.
- * Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.*

Тема 10. Наукові дебати: «Варіативність дослідницьких стратегій молодого науковця (міні-презентації)»*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Підготувати міні-презентацію етапів проведення власного дослідження.

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Змістовий модуль III

Тема 1. Підходи до написання наукової новизни та практичного значення одержаних результатів *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Обґрунтувати наукову новизну та практичне значення одержаних результатів власного дослідження

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 2. Методика добору і підготовка додатків досліджень з історії української і зарубіжної освіти *

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Розробити методику добору і підготовки додатків з власного дослідження.

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 3. Методика підготовки глосарію як додатку компаративних досліджень*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Розробити глосарій власного дослідження.

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 4. Оформлення результатів науково-дослідної роботи, культура подання результатів у таблицях, використання діаграм, графіків*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Оформити результати власного дослідження у формі таблиць, діаграм, графіків тощо.

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 5. Інтерпретація результатів педагогічного дослідження, можливості їхнього застосування для науки і практики, подальших досліджень із загальної педагогіки та історії педагогіки*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Підготувати статтю з проблеми власного наукового дослідження.

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Тема 6. Науковий практикум: «Презентація результатів педагогічного дослідження: логіка, структура, інструменти візуалізації»*

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Підготувати презентацію результатів власного дослідження (логіка, структура, інструменти візуалізації).

* Для аспірантів денної форми навчання – 2 завдання на вибір.

Критерії оцінювання самостійної роботи	Кількість балів
Представлений матеріал повністю або на достатньому рівні розкриває тему, містить додаткові інформативні відомості або пояснення, оформлено за вимогами	4-5
Робота містить неточності у викладенні матеріалу, відсутня логічна послідовність, існують недоліки у оформленні	2-3
Робота не відповідає вимогам, виконана за іншою темою; матеріал представлено частково, допущені фактичні	0-1

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль проводиться у вигляді залікового оцінювання за результатами поточної успішності (проміжного контролю) з усіх змістових модулів дисципліни «Науковий семінар із загальної педагогіки та історії педагогіки».

6.5. Оцінювання освітніх досягнень аспірантів за системою ECTS

Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль проводиться у вигляді залікового оцінювання за результатами поточної успішності (проміжного контролю) з усіх змістових модулів дисципліни «Науковий семінар із загальної педагогіки та історії педагогіки».

6.6. Оцінювання освітніх досягнень аспірантів за системою ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Березівська Л. Д. Основоположні засади історико-педагогічних досліджень: теорія і методологія / Лариса Березівська // Шлях освіти. – 2010. – № 1. – С. 37–42.
2. Ваховський Л. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу: постановка проблеми / Л. Ваховський // Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 7–11.
3. Ваховський Л.Ц. Наратив у історико-педагогічному дослідженні: методологічний аналіз / Л. Ц. Ваховський // Шлях освіти. – 2007. – № 1. – С. 42–45.
4. Воровка М.І. Джерельна база історико-педагогічного дослідження: поняття та специфіка / М.І. Воровка // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. – 2018, № 2 (16). – С. 13-17. <http://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/3.pdf>.
5. Глушко О.З. «Виховний ідеал» як система виховання національних цінностей в українській молоді США / О.З. Глушко // Нові тенденції і явища у дитячому і молодіжному середовищі в Україні. Зб. наук. праць. – Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2017. – С. 38-46.
<http://lib.iitta.gov.ua/709604/1/%D0%92%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B0%D0%BB%20%D0%A1%D0%A3%D0%9C.pdf>.
6. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / Гончаренко С. У. – Вінниця : Вінниця, 2008. – 278 с.
7. Гупан Н. М. Джерельна база історії педагогіки: пошук підходів до систематизації / Нестор Гупан // Рід. шк. – 2013. – № 8 – 9 (серпень – вересень). – С. 67 –70.
8. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки / Н.М. Гупан. – К.: А.П.Н., 2002. – С. 6-12.
9. Дічек Н. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки / Н. П. Дічек // Шлях освіти. – 2001. – № 4. – С. 15–19.
10. Дічек Н.П. Методологічні аспекти модернізації вітчизняних історико-педагогічних досліджень / Н.П. Дічек // Педагогіка і психологія. – 2014. – № 2. – С. 67-75. <http://lib.iitta.gov.ua/107043/1/2014.pdf>.
11. Коваленко Є.І. Методологічна функція історії педагогіки у становленні майбутнього педагога / Є.І. Коваленко // [file:///C:/Users/o.lokshyna/Downloads/Nzspg_2012_4_8%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/o.lokshyna/Downloads/Nzspg_2012_4_8%20(1).pdf).
12. Локшина О.І. Порівняльна педагогіка: здобутки двохсотлітнього розвитку та сучасні проблеми / Олена Локшина // Порівняльно-педагогічні студії. – 2010. – №3–4. – С. 6-15.
13. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми / О. В. Сухомлинська // Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К. : АПН, 2003. – С.26–35.
14. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної думки в Україні / О.В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1999. – №1. – С.41-45.
15. Сухомлинська О.В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру / О.В. Сухомлинська // Педагогічна газета, Випуск 10-11. – С. 3-4.
16. Сухомлинська О. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2001. – №4. – С.10-15.
17. Хриков Є.М. Методологічна функція законів та закономірностей розвитку педагогічної науки в історико-педагогічних дослідженнях / Є.М. Хриков // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. ХХХХ. – Херсон. – 2005. – С. 37–42.
18. Хриков Є.М. Педагогічна наука в Україні: стан та напрями розвитку / Є.М. Хриков, О.В. Адаменко // Шлях освіти. – 2003. – №4. – С. 2–7.

Додаткова література

1. Європейська і світова інтеграція в галузі освіти – шлях до підвищення якості освіти / Авшеник Н.М., Бородієнко О.В., Джурило А.П., Жук Ю.О., Локшина О.І., Маріуц І.О.,

- Пуховська Л.П. /Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – С. 164-172. (До 25-річчя незалежності України).
2. Локшина О.І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року /О.І. Локшина //Український педагогічний журнал, 2019. № 3. – С. 21-30. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-306>
3. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах [Електронний ресурс] : метод. рек. / [авт.-уклад.: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець ; редкол.: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруй] ; Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Укр. бібл. асоц. Київ : УБА, 2016. 117 с. Режим доступу: https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrety/Academ_4_12_red1.pdf
4. На допомогу науковим та науково-педагогічним працівникам [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <http://dnpb.gov.ua/ua/науково-інформаційна-діяльність/372-2/>
5. Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів : хрестоматія / авторський колектив, – К. : Педагогічна думка, 2015. – 176 с.
6. Сисоева О. С. Дослідження на здобуття наукового ступеня ph. D. в галузі освіти у США: вимоги, структура, зміст / С. О. Сисоева // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2016. - №3-4 (48-49). – С. 85-90.
7. Сисоева С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О. Сисоева, Т.Є. Кристопчук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.
8. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – Київ : А.П.Н., 2003. – 68 с.
9. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічне дослідження та його «околиці» / Ольга Сухомлинська // Шлях освіти. – 2005. – № 4. – С. 43–47.
10. Хоружа Л. Л. У пошуках нової педагогіки: критичний аналіз / Л. Л. Хоружа // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2016. – №3-4 (48-49). – С. 7-12.
11. Хриков Є. М. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія /Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, С. В. Савченко ; Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2013. – 244 с.

Електронні ресурси

1. CEDEFOP. The European Qualifications Framework (EQF). <https://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/european-qualifications-framework-eqf>.
1. European Commission. Key Competences for Lifelong Learning. https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/document-library/key-competences-for-lifelong-learning_en.
2. European Commission. The Bologna Process and the European Higher Education Area. https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education/bologna-process-and-european-higher-education-area_en.